

Пожидаєва О.В. Професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу / О.В.Пожидаєва // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. Л.П. Мельник, В.І.Співака. – Вип. XXIV. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015. – С. 136-144.

УДК 37.013.42

О. В. Пожидаєва

Професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу

Пожидаєва О. В. Професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу

У статті розкрито сутність професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Проаналізовано різні наукові підходи щодо визначення поняття «професійна соціалізація».

Вищий навчальний заклад визначено як важливий інститут професійної соціалізації особистості студента. Обґрунтовано етапи професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Охарактеризовано основні чинники (індивідуально-особистісні характеристики, освітньо-професійний зміст, соціально-професійна орієнтованість), що впливають на процес професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Отже, вищий навчальний заклад представлено як середовище, в якому майбутні соціальні педагоги адаптуються до умов, ознайомлюються зі змістом навчального процесу, отримують загальні, фахові знання й вміння, реалізують їх під час професійно-орієнтованої практики, накопичуючи досвід соціальних і професійних відносин, формують світогляд, засвоюють життєві установки та професійно-ціннісні орієнтації. Визначено умови, що сприяють професійній соціалізації майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: професійна соціалізація, вищий навчальний заклад, зміст підготовки, соціальний педагог, етапи професійної соціалізації в умовах ВНЗ, умови професійної соціалізації.

Пожидаева О. В. Профессиональная социализация будущих социальных педагогов в условиях высшего учебного заведения

В статье раскрыта суть профессиональной социализации будущих социальных педагогов в условиях высшего учебного заведения. Проанализированы разные научные подходы в определении понятия «профессиональная социализация».

Высшее учебное заведение определено как важный институт профессиональной социализации личности студента. Обосновано этапы профессиональной социализации будущих социальных педагогов в условиях

высшего учебного заведения. Охарактеризованы основные факторы (индивидуально-личностные характеристики, образовательно-профессиональное содержание, социально-профессиональная ориентация), которые влияют на процесс профессиональной социализации будущих социальных педагогов в условиях высшего учебного заведения. Следовательно, высшее учебное заведение представлено как среда, в которой будущие социальные педагоги адаптируются к условиям, знакомятся с содержанием учебного процесса, приобретают общие, профильные знания и навыки, реализуют их во время профессионально-ориентированной практики, накапливая опыт социальных и профессиональных отношений, формируют мировоззрение, усваивают жизненные установки и профессионально-ценностные ориентации. Определены условия, которые благоприятствуют профессиональной социализации будущих социальных педагогов в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: профессиональная социализация, высшее учебное заведение, содержание подготовки, социальный педагог, этапы профессиональной социализации в условиях ВУЗ, условия профессиональной социализации.

Oksana Pozhydaieva Professional socialization of future social pedagogues in high school environment

In this article the point of the matter of future social pedagogues' professional socialization in high school environment is revealed. Different scientific approaches to define term "professional socialization" are analyzed.

High school is defined as an important institution of the student's person professional socialization. Stages of the professional socialization of future social pedagogues in high school environment are justified. Key factors (individual personal characteristics, educational professional content, social professional focus) effecting on the future social pedagogues' socialization process in high school environment are characterized. Therefore high school is shown as an environment where future social pedagogues adapt to circumstances, get acquainted with the content of learning process, acquire general and professional knowledge and skills, apply them during professional oriented practice accumulating experience of social and professional relationship, form outlook, learn life lessons and professional value orientation. It is defined circumstances that facilitate future social pedagogues' professional socialization in high school environment.

Keywords: professional socialization, high school, content of the training, social pedagogue, professional socialization stages in high school environment, professional socialization circumstances.

Соціально-економічний розвиток Української держави, процеси інтеграції в загальноєвропейський освітній простір актуалізують питання про досягнення принципово нового рівня якості підготовки фахівців соціальної сфери. Створення інституцій підготовки соціальних педагогів обумовлено потребою у фахівцях, які б володіли сучасними технологіями соціально-

педагогічної роботи спрямованої на поліпшення соціального функціонування підростаючого покоління, попередження негативних соціальних процесів, забезпечення умов саморозвитку, самоствердження особистості, підтримки і формування активної життєвої позиції.

Однак, якщо проблемі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів присвячено чимало наукових праць, то визначенню сутності та особливостей професійної соціалізації як чинника професійного становлення майбутніх соціальних педагогів вивчено ще недостатньо.

Метою статті є розкриття сутності професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що теоретичне визначення феномену «соціалізація» належить класикам соціологічної та психологічної думки М. Веберу, Л. Виготському, Г. Спенсеру, Е. Дюркгейму, Е. Еріксону, Ч. Кулі, А. Маслоу, Дж. Міду, Т. Персону та ін.. Різні аспекти професійної соціалізації висвітлено в публікаціях О. Ірби, Н. Гарашкіної, К. Люшера, І. Сидоренка, Н. Пархоменка, Л. Яковицької. Проблеми особистісного і професійного розвитку студентів вищих навчальних закладів присвячені наукові праці І. Батаніної, В. Веденського, Т. Казаренкової, І. Колеснікової. Особливості соціалізації студентської молоді розкрито у працях В. Виноградової, О. Жоголевої, Г. Крисюк, С. Савченко. Професійну підготовку соціальних педагогів досліджували Н. Абашкіна, Н. Видишко, З. Бондаренко, Л. Боднар, Р. Вайнола, Т. Веретенко, Ю. Галагузова, Л. Міщик, В. Поліщук, О. Пожидаєва, С. Харченко.

Г. Тард зазначав, що провідним механізмом соціалізації є наслідування, що регулюється суспільством через систему освіти, зокрема навчання і виховання, сім'ю, громадську думку та інші соціальні інститути. На його думку, важливим завданням освіти і виховання є створення передумов та умов для розвитку творчої особистості [8].

Згідно вчення К. Люшера, професійна соціалізація – це тривалий процес становлення, розвитку та професійної підготовки особистості, відповідно з професійним вимогам школи, вищого навчального закладу, підприємства, під час здобуття професійної освіти, підвищення кваліфікації, а також професійної діяльності [10].

В. Радул, професійну соціалізацію трактує як процес адаптації особистості до умов та особливостей професійного становлення [6].

Професійну соціалізацію як багатоплановий, суперечливий процес входження індивіда в професійне середовище, визначає І. Сидоренко. Науковець зазначає, що це процес засвоєння професійного досвіду й активне відтворення знань, норм і цінностей, які необхідні для входження в суспільні процеси і функціонування як повноправного члена трудового колективу [7]

Р. Шулігіна зазначає, що професійна соціалізація в умовах вищого навчального закладу є процесом занурення особистості у професійне середовище, засвоєння правил, норм та вимог професійної діяльності [9].

Узагальнюючи наукові підходи, професійну соціалізацію ми визначаємо, як процес професійного становлення особистості, що передбачає

набуття нею професійного досвіду шляхом засвоєння і активного відтворення професійних знань, умінь, навичків, норм, цінностей, зразків поведінки, які необхідні для реалізації професійної діяльності.

Первинне залучення до професійного середовища можливе завдяки навчальним закладам. Вищий навчальний заклад (далі ВНЗ) є інститутом соціалізації особистості студента, що пов'язаний з його фаховим вибором, поглибленням світогляду, професійним становленням і закріпленням фахової соціальної ролі. Особистість, що вступає до навчального закладу залучається до студентського середовища. Як вважає Є. Клімов, «стає на шлях прихильності до професії та її засвоєння» – стадія адепта професійної діяльності [3]. ВНЗ мають здійснювати соціалізуючий вплив на студентів з метою підготовки їх до подальшої професійної діяльності.

У науковій літературі визначено кілька етапів соціалізації студентської молоді, зокрема етап загальної соціалізації, передбачає формування і закріплення соціальних, професійних, моральних, психологічних, правових цінностей та етап професійної соціалізації – засвоєння людиною, тої чи іншої професії. Навчання у ВНЗ є процесом здобуття кваліфікації – передорганізаційна соціалізація (перший етап професійної соціалізації), а робота на підприємстві – організаційна соціалізація (другий етап професійної соціалізації).

Аналіз теоретичних підходів до характеристики професійної підготовки дозволив зауважити, що вони багато в чому обумовлені кваліфікаційними вимогами, що висуваються до фахівця відповідної галузі.

Сучасна соціально-педагогічна література визначає соціального педагога як спеціаліста, що має фахову підготовку (за кваліфікаційним рівнем бакалавр, спеціаліст, магістр), зайнятого у сфері соціально-педагогічної роботи або освітньо-виховної діяльності, що організовує взаємодію освітніх та позанавчальних установ, сім'ї, громадськості з метою створення у соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх всебічного розвитку” [2]; посередника між особистістю і державно-громадськими соціальними службами, захисника інтересів і законних прав людини, помічника у сприянні соціальних ініціатив і пошуку виходу з проблемної ситуації [5]; експерта у постановці “соціального діагнозу” та визначенні методів педагогічного впливу у вирішенні проблемної ситуації дитини [4].

Аналіз наукових досліджень з проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ дозволив встановити, що зміст підготовки – це цілісна програма, що передбачає системний підхід цільового планування і управління процесом навчання, і містить комплекс систематизованих наукових знань, умінь, навичок і компетенцій, якими людина оволодіває у процесі навчання у вищому навчальному закладі або самостійно.

Змістова підготовка майбутніх соціальних педагогів регламентується основними нормативними документами: Державним галузевим стандартом підготовки фахівця з соціальної педагогіки, освітньо-кваліфікаційною

характеристикою, освітньо-професійною програмою, навчальним планом, навчальними програмами і програмами практик.

Професійна підготовка є процесом і результатом формування готовності до певного виду діяльності, що здійснюється шляхом оволодіння сукупності знань, умінь і навичок. В основу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів має бути покладено системний, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підхід. Професійна підготовка має здійснюватись в умовах неперервної освіти, важливим є врахування закономірностей організації навчально-виховного процесу, а саме гуманізації професійної підготовки; має носити випереджаючий характер з розрахунку на розвиток соціальної і педагогічної ситуації та перехід від навчально-дисциплінарного виховання до особистісного; має враховувати особистісний потенціал студентів і бути особистісно-орієнтованою, пріоритет творчого розвитку в особистому становленні майбутнього соціального педагога.

Професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ здійснюється поетапно: перший етап – вибір професії (визначаються життєві цілі, перспективи), другий – адаптація до умов ВНЗ (приспособлення до умов і змісту навчального процесу, формування відносин), третій – засвоєння навчального змісту та формування практичних умінь (активна взаємодія студента й навчально-професійного середовища, розвиток загальних і спеціальних здібностей), четвертий – сформованість професійної готовності (формування професійної ідентичності). Основними чинниками, що впливають на процес професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ, на нашу думку, є: індивідуально-особистісні характеристики (особистісні риси, ціннісні орієнтації, мотивація до професійної діяльності, життєвий досвід тощо); освітньо-професійний зміст (зміст навчання, якість професійної підготовки, методичне забезпечення); соціально-професійна орієнтованість (сформованість професійної культури, конкурентоспроможність на ринку праці).

Вищі навчальні заклади, що здійснюють підготовку майбутніх соціальних педагогів, виступають певним середовищем в якому студенти адаптуються до умов, ознайомлюються зі змістом навчального процесу, отримують загальні, фахові знання й вміння, реалізують їх під час професійно-орієнтованої практики, накопичуючи досвід соціальних і професійних відносин, формують світогляд, засвоюють життєві установки та професійно-ціннісні орієнтації.

Загальні знання забезпечуються дисциплінами гуманітарної, соціально-економічної, математичної, природничо-наукової підготовки, сприяють всебічному особистісному розвитку, а також відповідають за формування базових знань.

За формування професійно значущих якостей майбутнього соціального педагога відповідають спеціальні знання (навчальні дисципліни за фахом). Фахові дисципліни відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності і базуються на основі загальнопредметного змісту освіти і належать до циклу професійно-орієнтованих. Вони забезпечуються

циклом професійної та практичної підготовки (професійної психолого-педагогічної та професійної практичної підготовки). Їх засвоєння свідчить про готовність студента до рішення задач, пов'язаних з професією.

Інтегруючим компонентом особистісно-професійного становлення фахівця є практична підготовка, що є невід'ємною складовою навчального процесу. Обсяг практики, її види, терміни проведення визначаються навчальним планом, зміст відображено в програмі практик.

Вищі навчальні заклади що здійснюють підготовку майбутніх соціальних педагогів визначають бази практики, враховуючи можливості реалізації її завдань, знань, здібностей, інтересів студентів. Організація відбувається на основі договорів з базами практики, зокрема: міським і районними центрами соціальних служб сім'ї дітей та молоді, загальноосвітніми закладами, палацами дітей та юнацтва, центрами соціально-психологічної реабілітації, громадськими організаціями, дитячими оздоровчими таборами та іншими соціальними установами.

Основними завданнями практики у професійній підготовці соціальних педагогів, на думку Р. Вайноли є «розвиток індивідуальних, професійних, творчих здібностей майбутніх фахівців, розвиток їх особистісного потенціалу» [1, с. 272]. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів спрямована на поглиблення і удосконалення теоретичних знань, встановлення їх зв'язку з практичною діяльністю; розвиток особистісних якостей; формування професійних умінь і навичок; знайомство з різними типами соціально-педагогічних закладів; засвоєння сучасних соціально педагогічних технологій роботи з різними категоріями населення; створення умов для розвитку здібностей і самореалізації студента; формування у студентів творчого і дослідницького підходів професійної діяльності; розвиток навичок професійної рефлексії.

Аналіз досвіду організації професійно-орієнтованих практик у ВНЗ показує, що професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів буде ефективною за умови організації скоординованої взаємодії основних учасників даного процесу (закладу – бази практики, викладача-керівника практики, студента і клієнта); дотримання принципу взаємозв'язку теоретичного навчання і практики (застосування теоретичних знань на практиці, усвідомлення їх значущості для успішної професійної діяльності); обов'язкової наявності соціально-педагогічної проблематики у змісті виробничої практики; розширення спектру професійних ролей і видів діяльності; збільшення обсягу і ускладнення змісту діяльності; стимулювання соціально-виробничої активності з метою забезпечення розуміння соціальної значимості професійної діяльності; визначення показників готовності та введення їх в систему оцінювання результатів практики;

Крім того, важливою умовою, що сприяє професійній соціалізації є особистісна активність майбутнього соціального педагога, оскільки залученість до взаємодії у системі соціальних зв'язків та відносин вимагає прийняття певних рішень і сприяє розвитку таких властивостей як

цілеутворення, мобілізацію суб'єкта діяльності та побудову стратегій професійної діяльності.

Отже, професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу здійснюється поетапно, передбачає формування професійних світоглядних якостей, засвоєння теоретичних професійних знань, формування практичних умінь, становлення ціннісних професійних орієнтацій, формування мотивації до самостійної професійної творчої діяльності, засвоєння нових соціальних ролей. Все це сприяє професійному становленню особистості.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / Вайнола Р. Х. ; за ред. С. О. Сисоевої ; М-во науки і освіти України ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во ХНРБЦ, 2008. – 460 с.
2. Веретенко Т.Г. Вступ до спеціальності: соціальна педагогіка. Модуль 2 : навч. посіб. /Т. Г. Веретенко, О. М. Денисюк. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 8.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов-на-Дону, 2010-. – С. 419.
4. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога / Раиса Викторовна Овчарова. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – С. 5.
5. Поддубная Т. Н. Справочник социального педагога: защита детства в Российской Федерации / Т. Н. Поддубная, А. О. Поддубный ; научн. ред. Р. М. Чумичева. – Ростов н/Д : Феникс, 2005. – С. 45.
6. Радул В. В. Особливості професійної соціалізації особистості педагога / В. В. Радул // Науковий вісник Миколаївського ДУ імені В. О. Сухомлинського. – 2011. – Випуск 1.33. – Сер. Педагогічні науки . – С. 66–70.
7. Сидоренко І. В. Психолого-педагогічні знання як фактор професійної соціалізації майбутніх фахівців у системі вищої освіти / І. В. Сидоренко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua./portal/Sos_Gum/Npchdu/Pedagogics/ Випуск 4, 2012
8. Тард Г. Социальные этюды / Габриель Тард. – СПб., 1902. – С. VI–XI.
9. Шулигіна Р. А. Особливості професійної соціалізації студентської молоді в освітньому просторі ВНЗ / Р. А. Шулигіна. – Режим доступу: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/shulygina.pdf>.
10. Luscher K. Der Prozeb der beruflichen Sozialisation. – Stuttgart, 1968.